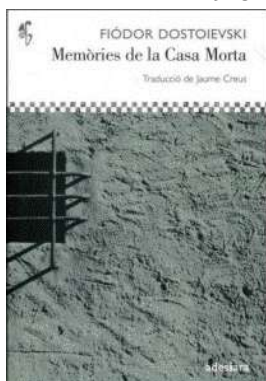

Memòries de la Casa Morta, Fiódor Dostoievski

Per poc partidari que hom sigui de les generalitzacions i, amb major raó encara, dels cànons literaris, no podem evitar sentir una emoció especial, indicible, cada vegada que assaborim el privilegi de submergir-nos en un llibre de Fiódor Dostoievski. La seva proverbial humanitat i la seva colossal força narrativa ens subjuguem i captiven: ens duen molt més enllà de nosaltres mateixos.

És ben cert que no podem considerar les *Memòries de la Casa Morta* (*Записки из мертвого дома*), [Adesiara Editorial](#), 2011, com una de les obres cabdals del genial escriptor rus. Però és cert igualment que això es deu, en gran mesura, a una realitat incontrovertible: són escasses, ben escasses, les creacions literàries que no s'esblaimen al costat de *L'idiota* o d'*Els Germans Karamàzov*. El poder d'aclapament i de fascinació d'aquestes novel·les dostoievskianes és tan colossal com incomparable.

És des d'aquesta premissa que no dubtem en afirmar que el relat dels anys que passà l'escriptor a presidi per les seves activitats polítiques tenen un valor notable. En primer lloc, per l'obra mateixa: un retrat més que real, sovint indigerible, de les privacions de l'empresonament; en segon, per descobrir el llibre frontissa de Dostoievski, aquell que suposà la seva nova naixença literària i humana.

D'aquella “*casa morta en vida*” (p. 15) “*sense feina i sense propietat legítima i normal*” on “*l'home no pot viure, es perverteix, es transforma en bèstia*” (p. 28), l'escriptor n'aconsegueix sortir no tan sols evitant esdevenir una simple desferra humana, sinó regenerat, com a persona i com a escriptor. Llegint-lo ens adonem que la seva estada forçada a Sibèria li servi per aprofundir encara més la natura humana, per capbussar-se de ple en la psicologia humana.

Per a aprendre i, el que és més important, per a *comprendre* —i per a estimar— el gènere humà. Per a convertir-se, junt amb un dels seus contemporanis, el també immortal Lev Tolstoi, en un dels més destacats apòstols de l'amor a la humanitat. I, per damunt de tot, dels més desafortunats, dels abandonats per la sort i la història: dels *humiliats i ofesos* que amb tanta delicadesa i estimació descriu en una de les seves obres.

Si en les seves novel·les anteriors ja havia posat de manifest la seva afinitat i empatia envers les *Pobres gents* —profètic títol de la seva esplèndida *opera prima*—, el seu empresonament li permeté immersir-s'hi de ple. En comptes de parlar-ne *des de fora* —car, com a fill de metge mai no s'hi havia relacionat— el presidi li permeté viure la situació *des de dins*, compartint i convivint al llarg de quatre interminables anys amb tots aquells que fins llavors només coneixia teòricament.

Memòries de la Casa Morta suposà la seva primera immersió real en aquesta ànima humana, de la qual esdevindrà un mestre insuperat. Tan sols un altre mestre entre mestres, William Shakespeare, aconseguí acostar-s'hi tant com ell. Tot i que —si més no així ho entenem nosaltres— sense anivellar-s'hi ni, molt menys, superar-lo. Dostoievski escrivia *amb i des de l'ànima; amb i des del cor*. El dramaturg anglès xopava la ploma al cor, però escrivia amb la tinta de la raó.

Si deixem de banda el prefaci, ideat per a eludir tant com sigui possible els perills de la censura, comprovarem que no li calen més que quatre ratlles antològiques —que sintetitzen la seva experiència carcerària— per a posar en evidència la seva titànica vàlua literària i espiritual “*Rere aquest portal hi havia el món clar, lliure, hi vivia la gent com arreu. Però a aquesta banda de la tanca (...) hi havia un món especial, que no s'assemblava a res més; aquí hi havia lleis especials, indumentària pròpia, moral i costums propis i una casa morta en vida, una vida com a cap altre lloc i gent especial.*” (p. 15).

Perfecta metàfora del sofriment inassumible que suposa la vida privada de llibertat, que pren encara una configuració més insofrible amb la confessió, sorgida sens dubte del més pregon d'ell mateix, que ofereix un xic més endavant: “*Mai no hauria imaginat l'horror i el turment que va ser per a mi, durant els deu anys —que, en realitat, foren quatre— de treballs forçats, no estar sol ni una sola vegada, ni un sol moment.*” (p. 19).

Turment que esdevindrà encara més desequilibrant per a algú com ell, habituat a dialogar amb els grans clàssics de tots els temps: “*Dies inacabables, asfixiants, l'un exactament com l'altre, tots iguals! Si almenys hi hagués hagut algun llibre!*” (p. 293). Ni tan sols aquest modest, migrat consol o evasió mental o espiritual possible li és dat, car “*un presoner (...) em va robar una Bíblia, l'únic llibre que estava permès de tenir al presidi*” (p. 30).

Aquesta experiència traumàtica, acuradament i mefistofèlicament dissenyada per a laminar o eliminar d'arrel qualsevol rastre d'humanitat en el presoner, per a reduir-lo a un mer objecte sense valor, sotmès als arbitraris capricis dels seus carcellers, Dostoievski la transforma en matèria literària. Evangèlicament, en comptes de convertir les pedres en pans, prefereix metamorfosar el dolor en amor; la destrucció, en creació; el mal, en bé.

Idea que amb tant d'encert recollí i recreà cent anys després Miquel Martí i Pol:

*“Convertirem els silencis en or
i els mots en foc. La pell d'aquest retorn
acumula la pluja, i els afanys
esborren privilegis. Lentament*

*emergim del gran pou, heures amunt,
i no pas a recer de cap malastre.
Convertirem el vell dolor en amor
i el llegarem, solemnes, a la història”.*

La successió de la macabra simulació d'afusellament i l'estada a la presó significà per a l'escriptor rus el seu particular descens a l'infern dantià i li deixà unes inesborrable seqüeles morals i físiques —entre elles, els atacs d'epilèpsia—, però també llaurà en el camp afamat de la seva ànima alguns dels pilars fonaments de la seva personalitat, que acabarà valorant de manera positiva:

“En la meua solitud espiritual, em dedicava a revisar tota la meua vida anterior, examinant-ne fins l'últim detall; (...) em jutjava implacablement i amb severitat i fins arribava a beneir el destí per haver-me enviat aquesta solitud, sense la qual no m'hauria estat possible fer aquest judici sobre mi mateix ni aquesta inspecció tan severa de la meua vida anterior”. (p. 400).

Tant la ineludible “convivència general obligada” (p. 35) amb els altres com l'experiència quotidiana del patiment, la injustícia i la impotència suposaran per a Dostoievski una purga completa del seu jo anterior, un alliberament dels seus *dimonis* particulars. Una metamorfosi radical de caràcter purificador, quasi ascètic. Una renaixença que deixa enrere l'home que havia estat fins llavors i en fa sorgir un de diferent, profundament humà. Una persona nova que convertirà en el seu grial vital —i, afortunadament per a nosaltres, també literari!— la requesta de la “*dignitat humana*” (p. 155).

El viacrucis de la presó convertirà l'*adolescent* Dostoievski, partidari de la revolució, en un madur eremita literari, que, com un Diògenes reviscut avançarà a les palpentes cercant déu amb un llum a la mà. No tant perquè hi cregui, sinó perquè *hi voldria creure*.

Que *voldrà creure* perquè —bo i introduït per primera vegada una de les seves idees essencials, que desenvoluparà amb posterioritat magistralment a *Els Germans Karàmazov*— comença a témer que, sense déu, sense una moralitat universal, res és prohibit i tot és lícit: “*Era un exemple de fins on pot arribar el costat carnal de l'home, sense sotmetre's interiorment a cap llei*” (p. 108); “*És com si, havent travessat una vegada els límits, comencés a vantar-se que per a ell ja no hi ha res de sagrat, com si sentís la temptació de saltar-se els límits de qualsevol llei i poder i delectar-se en la llibertat més il·limitada i desenfrenada*” (p. 150).

Aquesta obra, una de les més crues i més lacerants del genial escriptor rus, alliberada quasi per complet de qualsevol component líric, que sembla, això no obstant, llavors d'esperança —en la humanitat, en la grandesa *del poble* i la Mare Rússia—, esdevindrà la base i el punt de partença de tota la colossal creació dostoievskiana posterior.

A casa nostra, a més a més, la seva acurada traducció —deguda a Jaume Creus— suposa una tan agraïda com agosarada aposta pel *país normal* que, amb estat propi o no, algun dia no gaire llunyà hauríem d'aspirar a ésser. Un *país normal* la cultura del qual no es pot permetre el luxe de no disposar de la traducció integral de les obres dels grans autors de tots els temps. Una realitat no gens quimèrica, que no depèn tan sols de la infrangible consciència nacional d'un bon grapat de tan benaurats com imprescindibles editorials (Adesiara, A Contravent, Viena, Símbol, L'Albí, Límits, Quaderns Crema, Tres i Quatre,...), sinó, sobretot, de la nostra com a lectors!

Només comprant —i llegint, per descomptat— els seus llibres aconseguirem que la seva lloable (o suïcida, segons definició de [Quim Torra](#)) tasca de resistència cultural i de fidelitat nacional no acabi posant en perill la seva supervivència editorial, cada dia més imprescindible. Perquè, tinguem-ho ben present, si no hi fossin, les trobaríem a faltar!

Únicament si entre tots i totes evitem, almenys, que no hi perdin diners, podrem somniar que, ara l'un, ara l'altre, es decideixin a seguir apostant per l'aventura incerta d'omplir els intolerables buits que es mantenen encara a dia d'avui en la gran literatura universal traduïda al català. Evitant, d'aquesta manera, que la indeturable maregassa diglòssica arraconi encara més la permanentment amenaçada llengua pròpia del país.

Permetent-nos, doncs, escriure una nostra quimèrica carta literària als reis mags. Que inclogui, entre d'altres, per centrar-nos tan sols en la literatura russa del segle XIX, una nova traducció, feta directament sobre la llengua i el text original, d'*Els Germans Karamàzov*, dels *Diaris* o de les interessantíssimes i fonamentals *cartes* tant de Dostoievski com de Tolstoi, o els *Contes complets* de Txèkhov.

Ens atrevim a somniar o bé preferim seguir-nos queixant, fins i tot en aquells aspectes que no depèn dels *altres* sinó de nosaltres?

divendres 28 i dissabte 29 de gener del mmxii

© Xavier Serrahima 2012

www.racodelaparaula.cat

Informació sobre els drets

